

Framtiden för Mälardalens högskola

Ett debattinlägg av

Lars Brandell

(April 2007, reviderad maj 2007 och juli 2007)

Sammanfattning

Detta inlägg är en kommentar till planerna att slå ihop Mälardalens högskola (MdH) och Örebro universitet (ÖU). Huvudpunkterna är

1. Det finns två uttalade mål för en fusion mellan de två lärosätena: Man vill på lång sikt skapa ett universitet som kan jämföras med de 200 mest framstående i världen. På kort sikt ska fusionen resultera i en förstärkning av lärosätens sammanlagda basanslag för forskningen med 100 miljoner kronor, pengar som i första hand skulle kunna tillföras basanslaget för MdH. *Inget talar dock för att en fusion är en framkomlig väg för att nå dessa mål.*
2. Mälardalens högskola är ett av de mest framgångsrika nya lärosätena (dvs de nya universiteten och de nya högskolorna). Den är också ur flera aspekter unik bland dessa.
3. Till skillnad från praktiskt taget alla universitet och övriga högskolor med vetenskapsområde har MdH kunnat kraftigt öka sina resurser för forskning och forskarutbildning även under de senaste åren (perioden 2003 – 2006).
4. Det finns därför goda förutsättningar för en fortsatt framgångsrik utveckling av MdH som ett självständigt lärosäte med samarbete med olika universitet och högskolor inom och utom landet. Ett samarbete som är anpassat till det projekt och det område det gäller.
5. Den föreslagna nya regionindelningen för Sverige med vidgade regionala ansvarsområden ger Mälardalens högskola en större och mer utvecklad regional roll än idag. MdH och Uppsala universitet kan bli de två regionala ”noderna” för forskning och utbildning i Mälardalsregionen utanför Stockholm (d.v.s. dagens Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län).
6. Detta ger en vision av en framtida Mälardalens högskola som är ett självständigt lärosäte med lokal förankring i Eskilstuna och Västerås med omgivning, som bedriver forskning och utbildning både i en lokal/regional och i en nationell/internationell kontext, och som tillsammans med Uppsala universitet har ett speciellt ansvar för utbildning och forskning i Mälardalsregionen utanför Stockholm.

Inledning

Sedan några år pågår en utredning om en möjlig fusion mellan Mälardalens högskola (MdH) och Örebro universitet (ÖU). Initiativtagarna menar att ett sammanslaget sådant lärosäte med tre campus (i Eskilstuna, Västerås och Örebro) skulle kunna utvecklas till "ett nytt europeiskt forsknings- och innovationsuniversitet som på längre sikt rankas bland de två hundra bästa universiteten i världen". På kortare sikt menar man att en fusion skulle ge en bättre position i konkurrensen mellan landets lärosäten om de forskningspengar som kommer i nästa forskningsproposition.

Från många håll i Eskilstuna och Västerås (huvudorterna för Mälardalens högskola) har man talat *emot* en fusion. Framförallt har man pekat på att de naturliga kontakterna i Eskilstuna/Västerås-regionen går mot öster och inte mot väster. I det sammanhanget skulle en fusion med Örebro universitet upplevas som onaturlig och kanske också bli ett hinder för den framtida utvecklingen av högre utbildning och forskning i västra Mälardalen (Eskilstuna och Västerås med omnejd)¹. Man har också pekat på de stora skillnaderna i inriktning och kultur på de två lärosätena vilket skulle kunna bli ett hinder för en framgångsrik fusionsprocess.

Planerna på en sammanslagning av de två lärosätena initierades för tre år sedan. Sedan dess har förutsättningarna för en framtida fusion ändrats i flera avseenden. Det gäller utvecklingen de senaste åren vid de båda lärosätena, men också i hög grad de yttre ramarna för en sådan fusion. Man kan peka på

1. Det politiska och ekonomiska läget i landet. Den nya regeringen har en delvis annorlunda högskole- och forskningspolitik jämfört med den förra. Samtidigt har statsfinanserna förbättrats vilket ger underlag för förstärkningar av framförallt *forskningen* vid universitet och högskolor.
2. Hela frågan om hur resurstilldelningen till lärosätena ska gå till är under utredning. Det gäller resurserna både till grundutbildningen och till forskningen. Utredningen är tänkt att presenteras i höst, men mycket talar för att den kommer först senare. Redan nu kan man dock förutse att den kommer att ändra förutsättningarna för den framtida utvecklingen vid Mälardalens högskola. Bl.a. ska utredningen föreslå nya kriterier för att ge ett lärosäte benämningen universitet.
3. *Ansvarsutredningen* har just presenterat en utredning om en ny regional struktur för Sverige (SOU 2007:10). Den utgår framförallt från dagens och framtidens sjukvårds- och arbetsmarknadsregioner. Men utredningen tänker sig också att de nya regionerna ska ha ett visst planeringsansvar för den högre utbildningen och forskningen inom regionen. Men menar också att de regionala organen ska disponera vissa resurser för utbildning och forskning inom regionen. Utredningen föreslår att man under de närmaste åren preciserar hur den framtida regionala indelningen ska se ut.

---

¹ Det bör framhållas att även de som motsätter sig en direkt fusion ofta nog är positiva till olika former av samarbete och samverkan de båda lärosätena emellan.

Det har hävdats att en fusion mellan Mälardalens högskola och Örebro universitet är den enda lösningen för att fortsätta utvecklingen av högre utbildning och forskning i västra Mälardalen. Inte minst mot bakgrund av de nya förutsättningarna kan man verkligen ifrågasätta detta. Jag menar att det finns andra strategier som ger större möjligheter för en positiv utveckling på sikt för verksamheten vid Mälardalens högskola. Skälen för detta kommer att utvecklas i det följande.

Bakgrund

Totalt 32 lärosäten idag

Mälardalens högskola inrättades samtidigt med en rad andra högskolor för 30 år sedan i samband med 1977 års högskolereform. Idag finns det sammanlagt 20 lärosäten som har inrättats som självständiga enheter under de senaste 30 åren. De flesta har beteckning *högskola*, men fyra av dem kallas numera *universitet*. Det är Karlstads, Växjö och Örebro universitet och Mittuniversitetet med huvudverksamhet i Sundsvall och Östersund. Sammantagna kallar jag här dessa 20 högskolor och universitet *de nya lärosätena*. Vid sidan av dessa finns idag 12 universitet och fackhögskolor, som alla existerade redan år 1977 när högskolereformen sjösattes.² Jag kallar dem *de traditionella lärosätena*.³

Alla lärosäten har fått flera studenter

Under de senaste 20 åren har antalet studenter i det svenska högskolesystemet ökat kraftigt. Mellan läsåret 1985/86 och år 2005 ökade antalet studenter (mätt i form av helårsstudenter) med en faktor 2,4. Speciellt kraftig har tillväxten varit vid *de nya lärosätena*. Antalet studenter vid dem femdubblades under den aktuella perioden.⁴

Tillväxten för Mälardalens högskola har varit ännu kraftigare än genomsnittet. För 20 år sedan hade MdH cirka 1000 (helårs-)studenter. Det var mindre än en procent av alla studenter i landet. År 2006 hade utbildningsvolymen vuxit till över 8000 helårsstudenter, eller nära tre procent av totalantalet i landet.⁵

Från att ha varit ett av de minsta nya lärosätena har Mälardalens högskola vuxit till ett av de allra största. År 2006 hade Mälardalens Högskola nästan lika många helårsstudenter som Örebro universitet⁶ och låg på tredje plats avseende studentantal bland de 20 nya lärosätena, efter Malmö Högskola och Örebro Universitet⁷.

---

² Dessutom finns ett antal självständiga konstnärliga högskolor i Stockholm (Kungl. Musikhögskolan m. fl.

³ Mera exakt utgöres de traditionella lärosätena av universiteten i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm, Umeå och Linköping, de tekniska högskolorna(universiteten) i Stockholm, Göteborg (Chalmers) och Luleå, Karolinska institutet, Handelshögskolan i Stockholm och Sveriges lantbruksuniversitet.

⁴ Studentvolymen vid *de traditionella lärosätena* ökade också men i långsammare takt (med en faktor 1,8.)

⁵ Utvecklingen av grundutbildningen för Örebro universitet har inte varit lika snabb. Även för 20 år sedan var den dåvarande Högskolan i Örebro⁵ bland de största av de nya lärosätena med c.a 3500 helårsstudenter (mot dagens 8500).

⁶ Mera exakt utgjorde antalet helårsstudenter vid MdH 94 procent av motsvarande siffra för ÖU.

⁷ Men före Mittuniversitetet och Karlstads och Växjö universitet.

”Knappa” resurser för forskning vid de nya lärosätena.

Mer än 40 procent av dagens studentvolym finns vid de nya lärosätena. Dessa får också i huvudsak motsvarande andel av statens anslag för *grundutbildning*.⁸ Däremot har de nya lärosätena i förhållande till studentstorleken genomgående betydligt mindre resurser för att bedriva *forskning* än de traditionella lärosätena. Det gäller även för de av de nya lärosätena som numera har beteckningen *universitet*.

År 2005 hade de nya lärosätena bara cirka tio procent av universitetens och högskolornas samlade resurser för forskning (och forskarutbildning). Det är ändå en ökning från tidigare. År 1997 var de nya lärosätenas andel av forskningsresurserna bara fyra procent.

Att de nya lärosätena i förhållande till sin totalomsättning har små forskningsresurser är egentligen inte förvånande. De nya lärosätena har alla inrättats som enheter för *utbildning*, med initialt bara marginella resurser för ”forskningsanknytning”. Först år 1997 fick de nya lärosätena del i de anslag i statsbudgeten som går direkt till lärosätena för forskning och (i förekommande fall) forskarutbildning⁹.

Man kan sammanfatta dagens situation på följande sätt: De traditionella lärosätena hade år 2005 tillsammans intäkter på cirka 33 miljarder kronor. Av dessa avsåg 63 procent forskning och forskarutbildning. De nya lärosätena hade ungefär 10 miljarder kronor i intäkter. Knappt 24 procent var medel för forskning och forskarutbildning. Om de nya lärosätena skall ha samma andel forskningsresurser som de traditionella lärosätena behövs ökade resurser med närmare 4 miljarder kronor. Det är därför inte förvånande att en stor del av argumenten för en sammanslagning av Mälardalens högskola och Örebro universitet tar sin utgångspunkt i möjligheterna att öka de framtida resurserna för forskning (eller att se till att de inte minskas).

Det kan därför vara motiverat att analysera hur forskningsresurserna har utvecklats i allmänhet och för Mälardalens högskola och Örebro universitet i synnerhet. Som grund för detta har jag använt en kartläggning som gjorts inom Högskoleverket (Marie Kahlroth) för perioden 1997 – 2005 av samtliga lärosätens intäkter för forskning. Alla data är omräknade till 2005 års kostnadsläge.

Två typer av forskningsintäkter: basanslag och övriga forskningsintäkter

Det finns i huvudsak två typer av intäkter för ett lärosätes forskning. Man kan skilja på det jag kallar *basanslag* och *övriga forskningsintäkter*.

---

⁸ Detta är inte i sig förvånande eftersom grundutbildningsanslaget för ett lärosäte beräknas i efterhand efter en gemensam taxa utgående från antalet studenter (och deras studieprestationer) inom olika utbildningsinriktningar vid lärosätet.

⁹ De anslag i statsbudgeten som anvisas direkt till lärosätena utgör ungefär hälften av deras totala forskningsresurser. Övriga resurser kommer från forskningsråd, stiftelser och andra externa finansierare. Ofta är det bidrag till speciella projekt. (se också nedan).

Basanslag är pengar som läroanstalten får direkt i statsbudgeten och som får användas relativt fritt till forskningsverksamhet (inklusive forskarutbildning) och dess kringkostnader.¹⁰

Men ett lärosäte får också forskningsmedel på andra vägar. Det kallar vi här *övriga forskningsintäkter*. Större delen är det som kallas *bidrag*. Det är ofta offentliga medel, som tilldelas lärosätet för speciella projekt av exempelvis Vetenskapsrådet, Vinova eller någon av de statliga forskningsstiftelserna. Under rubriken *bidrag* ryms även forskningsmedel som lärosätet får från icke-statliga organisationer (som t.ex. cancerfonden). En annan del av det som vi här kallat *övriga forskningsintäkter* är de pengar lärosätena får för uppdragsforskning.

De traditionella lärosätena fick sammanlagt år 2005 9,8 miljarder kronor i *basanslag*. Posten *övriga forskningsintäkter* var något större - 11,7 miljarder kronor. Motsvarande siffror för *de nya lärosätena* sammantagna var 1,2 miljarder i *basanslag* och 1,2 miljarder som *övriga forskningsintäkter*.

Mälardalens högskola fick år 2005 46 miljoner kronor i *basanslag* och 86 miljoner kronor som *övriga forskningsintäkter*. Motsvarande siffror för Örebro universitet var 159 miljoner kronor som *basanslag* och 92 miljoner kronor som *övriga forskningsintäkter*.

Nya universitet och högskolor med vetenskapsområde har större basanslag än övriga nya lärosäten

Storleken på lärosätenas *basanslag* för forskning bestäms i anslutning till den forskningsproposition som läggs fram vart fjärde år. Just nu (år 2007) är vi inne på tredje året i en sådan period. Nästa forskningsproposition väntas under år 2008 och kommer bl.a. att innehålla förslag till *basanslag* till de olika lärosätena för perioden 2009 – 2012.

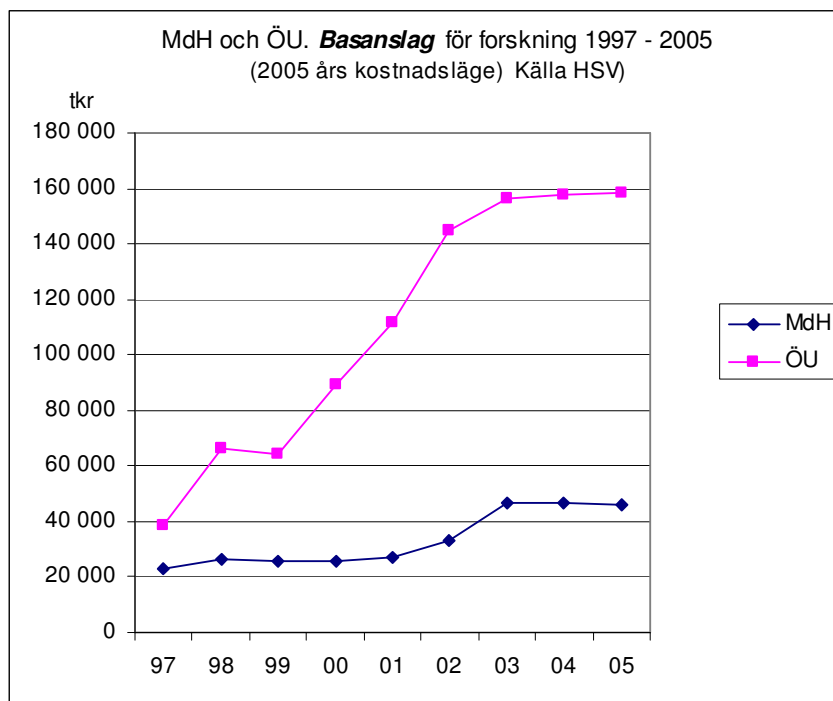
Storleken på en högskolas *basanslag* beror ytterst på politiska bedömningar (förutom på de totala resurser som finns att fördela – och på den storlek som anslaget haft tidigare år). Det finns vissa faktorer som kan påverka *basanslagets* storlek för ett nytt lärosäte: De högskolor som fått rätt att kalla sig *universitet* har under några år i anslutning till ”utnämningen” kunnat räkna med en förstärkning av *basanslaget* som är större än vad övriga nya lärosäten har fått. Samma sak har också gällt (dock i mindre grad) för de lärosäten som fått ett *vetenskapsområde*. Men förstärkningens storlek har också berott på det statsfinansiella läget det år som högskolan fick sin ”befordran”.

Örebro blev *universitet* år 1998 och Mälardalens högskola fick *tekniskt vetenskapsområde* några år senare. Detta har också satt spår i utvecklingen av *basanslaget*. (Se

---

¹⁰ Det som jag har kallat *basanslag* anvisas lärosätena i flera av statsbudgetens anslag. Många lärosäten har ett ” eget ” anslag *för forskning och forskarutbildning*. Andra får sitt *basanslag* som en post i statens anslag *för forskning och konstnärligt utvecklingsarbete vid vissa högskolor*. De högskolor som har medicinska fakultet får också en del av sitt *basanslag* från anslaget *Ersättning för klinisk utbildning och forskning*.

diagrammet nedan). Särskilt Örebro fick en kraftig uppräkning av sitt anslag åren efter universitetsstarten. Men ändå är dagens basanslag betydligt mindre än motsvarande för ett traditionellt lärosäte. Universiteten i Umeå och Stockholm har båda ungefär dubbelt så stort grundutbildningsanslag som Örebro universitet (och även Mälardalens högskola). Men deras basanslag för forskning är nära sex gånger större än Örebros och ännu flera gånger större än Mälardalens.¹¹

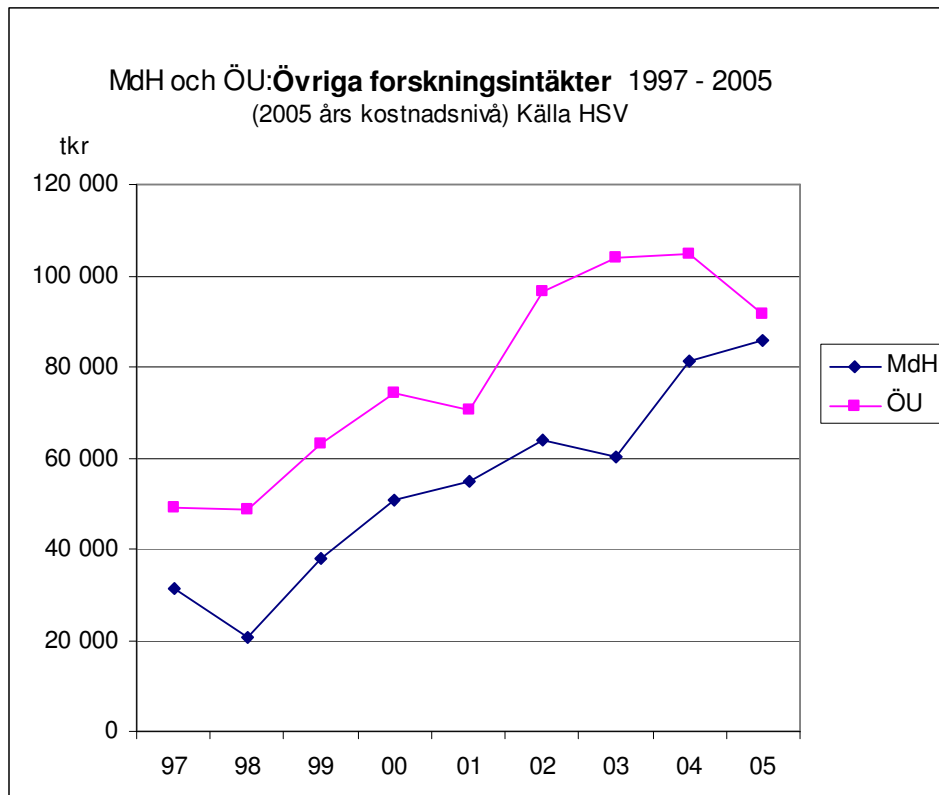

De senaste åren har *basanslagen* varit i stort sett konstanta (i fast kostnadsläge) såväl för Örebro universitet som för Mälardalens högskola. Däremot kommer båda lärosätena att få en viss förstärkning fram till år 2008. Enligt den nu gällande forskningspropositionen med de förstärkningar till denna inför år 2007 som den nya regeringen tillförde kommer Mälardalens högskola att under perioden 2005 – 2008 få en sammanlagd förstärkning av *basanslaget* med 13,5 miljoner kronor och Örebro universitet med 15,4 miljoner kronor.

Kraftig ökning sedan 1997 av *övriga forskningsintäkter* vid Mälardalens högskola

Om skillnaden mellan Örebros och Mälardalens *basanslag* har ökat sedan år 1997 så gäller detta inte för de två lärosätenas *övriga forskningsintäkter*. Särskilt på senare tid har Mälardalens resurser vuxit snabbare än Örebros. År 2005 var de *övriga forskningsintäkterna* vid de två lärosätena i stort sett lika stora. (86 miljoner vid MdH mot 92 miljoner vid ÖU). Se diagrammet nedan.

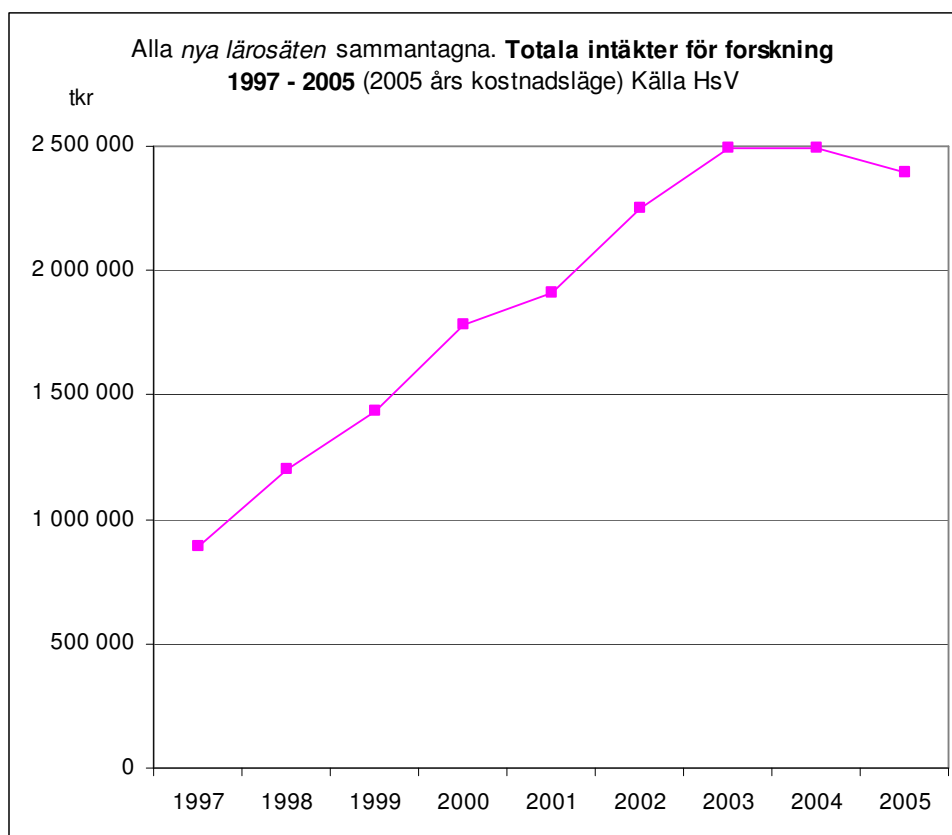
¹¹ År 2005 var basanslagen för forskning och forskarutbildning vid universiteten i Stockholm och Umeå 960 resp 853 miljoner kronor. Örebro hade 158,5 miljoner kronor och Mälardalens högskola 45,5 miljoner kronor.

De nya lärosätenas (totala) forskningsresurser ökade kraftigt under perioden 1997 -2003.

Under perioden 1997 – 2003 växte (de totala) forskningsresurserna kraftigt för praktiskt taget alla *nya lärosäten*. Tillväxten för alla *nya lärosätena* sammantagna var 180 procent (fast kostnadsläge). (Under samma tid ökade forskningsintäkterna vid *de traditionella lärosätena* med 14 procent.)

Men de två sista åren av den period som nu kan överblickas stagnerade utvecklingen. Mellan år 2004 och år 2005 blev det till och med en minskning på fyra procent i de nya lärosätenas forskningsresurser. Se vidare diagrammet nedan.

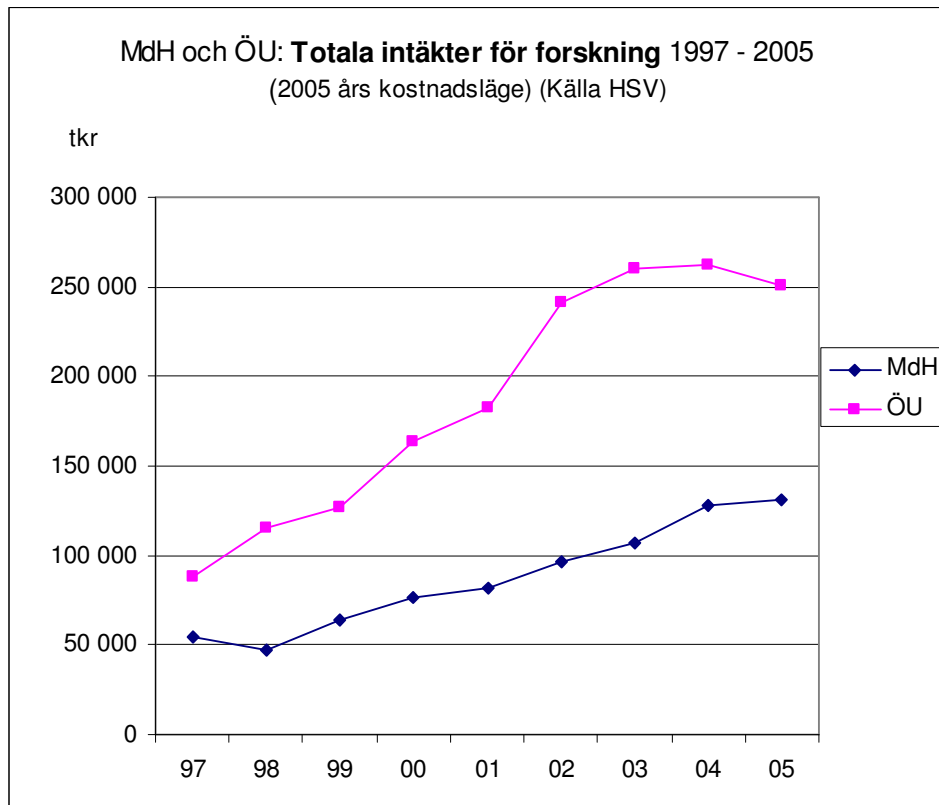
Fortsatt ökning 2003 – 2005 av forskningsintäkterna för Mälardalens högskola men inte för Örebro universitet

Mälardalens högskola och Örebro Universitet har liksom övriga nya lärosäten fått ökade resurser för forskning sedan år 1997. Den procentuella tillväxten för hela perioden 1997 – 2005 är för MdH 143 procent och för ÖU 185 procent. En stor del av tillväxten för Örebro kan kopplas till utnämningen till universitet och skedde under perioden fram till år 2002. Mellan år 2003 och år 2005 har forskningsresurserna vid Örebro universitet däremot minskat med fyra procent medan de vid Mälardalens högskola istället vuxit med 23 procent¹².

Mälardalens högskola ligger nu på sjunde plats bland de nya lärosätena avseende forskningsresurser. Före ligger de fyra nya universiteten, Södertörns högskola och Högskolan i Jönköping. De två senare har speciella finansieringslösningar. (För båda gäller att de får forskningsmedel från speciella stiftelser som inrättades när löntagarfonderna avskaffades).

¹² Bara den nystartade högskolan på Gotland redovisar en större procentuell ökning under denna period.

Sammanfattningsvis kan man beträffande forskningsresurserna vid de svenska lärosätena konstatera att

1. Under perioden 1997 – 2003 fick praktiskt taget alla *nya lärosäten* (procentuellt) kraftigt ökade resurser till forskning och forskarutbildning.
2. Trots detta har de traditionella lärosätena i förhållande till sitt studentantal och sin utbildningsvolym mycket större resurser för forskning än vad de nya lärosätena (inklusive de nya universiteten) har.
3. Under perioden 2003 – 2005 minskade de nya lärosätenas resurser för forskning med fyra procent.
4. Under samma period (2003 – 2005) minskade forskningsintäkterna vid Örebro universitet med fyra procent medan de ökade vid Mälardalens högskola med 23 procent.
5. Det är alltså *inte* sant att det bara är lärosäten som kallas universitet som har forskningsresurser.
6. Det har inte heller varit sant att man måste "vara" universitet för att få en ökning av *basanslaget* för forskning och forskarutbildning.

Vilka är tankarna bakom fusionsplanerna?

I argumentationen för ett samgående mellan Mälardalens högskola och Örebro universitet finns, som jag har funnit det, två huvudskäl. Ett är mer långsiktigt. Genom en sammanslagning vill man lägga grunden för en utveckling av ett "*europiskt forsknings och innovationsuniversitet som på längre sikt rankas bland de två hundra bästa universiteten i världen*". Till detta kommer ett mer kortsiktigt mål: Det gäller att få ett

gynnsamt utfall i den forskningsproposition som kommer att läggas år 2008. Det är, menar man, viktigt att det jag kallat *basanslaget* till ett sammanslaget lärosäte då förstärks med 100 miljoner kronor. Jag har uppfattat det så, att man på Mälardalens högskolans sida förutsätter att dessa 100 miljoner ska tillfalla MdH-delen av det nya fusionerade lärosätet. Den skulle då kunna ta igen Örebro nuvarande försprång avseende forskningsanslaget.¹³

Är fusionsplanerna realistiska?

Det långsiktiga målet

att skapa ett universitet som räknas bland de 200 bästa i världen är ambitiöst. Man kan naturligtvis alltid diskutera vilka kriterier som ska användas för en sådan ranking. Den mest kända rangordningen idag görs av Jiao Tong universitetet i Shanghai. I rangordningen från år 2006 finns sammanlagt fyra svenska universitet bland de 200 "bästa". Det är Karolinska Institutet som placeras på plats 48, universitetet i Uppsala på plats 65, i Stockholm (plats 84) och i Lund (plats 90). Övriga traditionella lärosäten i Sverige (sammanlagt åtta stycken) är inte med bland de "200 ledande universitetet".

De fyra nämnda lärosätena har idag *bassanslag* som varierar mellan 1 och 1,5 miljarder kronor. (Dessutom har man i allmänhet mer än så i form av det som här har kallats *övriga forskningsintäkter*.) Ett nödvändigt (men inte tillräckligt) villkor för att nå positionen "en av de 200 bästa" är därför med stor sannolikhet att ett sammanslaget lärosäte Örebro-Mälardalen på något längre sikt kan komma upp till ett årligt basanslag på minst en miljard kronor. Idag har de två lärosätena sammantagna cirka 200 miljoner kronor i *basanslag*. Det "fattas" alltså 800 miljoner. Det är väl inte helt omöjligt att staten, om man får tid på sig, skulle kunna få ihop resurser för en sådan förstärkning. Men för att den verkligen skulle tillfalla det nya sammanslagna lärosätet måste detta prioriteras mycket högt av staten i relation till alla andra lärosätens behov. Och det är många om budet. Där finns de tre övriga nya universitetet (Karlstad, Växjö och Mittuniversitetet) som alla är i samma situation som Örebro universitet av idag. Där finns alla traditionella lärosäten som behöver ökade resurser för att "förbättra" sin "placering" eller åtminstone för att inte förlora den. Där finns också andra lärosäten som har mer eller mindre väl motiverade argument för höjda forskningsanslag.

Det är därför knappast politiskt möjligt att ge en höjning på 800 miljoner till ett enskilt lärosäte.¹⁴ Exakt hur basanslagen kan komma att fördelas mellan olika lärosäten beror på den politiska situationen vid beslutstillfället. Det mest sannolika scenariot är att de resurser som kan avsättas för en förstärkning av basanslaget kommer att fördelas proportionellt mot de redan existerande anslagens storlek – eventuellt med extra insatser i storleksordningen 10 – 20 miljoner för speciella lärosäten eller speciella syften.

---

¹³ Som visats tidigare var Mälardalens högskolas basanslag år 2005 46 miljoner kronor mot 159 miljoner för Örebro universitet

¹⁴ Den enda möjligheten skulle kunna vara om folkpartiet får gehör för tanken att skapa ett enda elituniversitet i Sverige. Det är inte troligt att det kommer att ske.. Men om det mot förmodan skulle bli verklighet, så är det ingenting som talar för att ett sådant universitet skulle förläggas till Eskilstuna, Västerås och Örebro.

Det är följaktligen helt orealistiskt att försöka skapa ett lärosäte som *generellt* kan "konkurrera" med de mest etablerade universiteten i världen. Däremot finns det självklart förutsättningar för såväl Örebro universitet som Mälardalens högskola att bli både nationellt och internationellt framstående inom vissa *vetenskapliga delområden*. Som ett första steg i den riktningen kan man se det stöd (43 miljoner kronor) som Mälardalens högskola fått från strategiska forskningsstiftelsen för utveckling av ett strategiskt forskningscentrum inom *inbyggda system*. Här är Mälardalens högskola unik. Den är det enda lärosätet bland dem som här har kallats de nya lärosätena som kom med i den strategiska forskningsstiftelsens satsning på att skapa starka forskningsmiljöer inom områden av särskild betydelse för näringsliv och samhälle.¹⁵

En strategi med mål att nå hög kompetens inom *specifika områden* gynnas dock inte av en fusion av MdH och ÖU. Snarare kan den skapa hinder för en sådan strategi.

Det kortsiktiga målet

är att genom en sammanslagning få ett utfall i nästa forskningsproposition med 100 miljoner som förstärkning av basanslaget som kan användas för verksamheten i Eskilstuna/Västerås. Det skulle innebära en ökning av dagens anslag för de två lärosätena sammantagna med 50 procent, vilket skulle vara en mycket större ökning än övriga lärosäten kan räkna med. Även om den nuvarande ledningen för utbildningsdepartementet kan se en sammanslagning som önskvärd är det, menar jag, ytterst osannolikt att en så kraftig höjning kan gå igenom den politiska processen med fyra allianspartier och med olika intressegrupperingar inom och utom högskolevärlden.

Man kan också konstatera att Örebro universitet i dagarna lyser ut inte mindre än 50 post-doc-tjänster. Om denna satsning inte skall vara en engångsföreteelse och rinna ut i sanden kommer det att krävas stora resurser för att "ta hand" om de forskare som man rekryterar på detta sätt när deras postdoc-förordnande tar slut. Vid en fusion kan man därför förutse en framtida konkurrens mellan Örebro och Eskilstuna/Västerås om de nya forskningsmedel som kan komma i nästa forskningsproposition.

Men det viktigaste argumentet mot att en sammanslagning är nödvändig för att få ökade forskningsresurser i Västerås och Eskilstuna är att hela frågan om resurstilldelningen är under utredning. Mycket talar för att den blir mera "prestationsbaserad". Man diskuterar möjligheten att göra en del av en högskolas basanslag beroende av lärosätets möjlighet att "dra in" pengar genom anslag från forskningsråd och stiftelser. Det har också föreslagits ett visst påslag på grundutbildningsanslaget av forskningsmedel proportionellt mot lärarkårens storlek m.m.

Det är också fel att för gott skrinlägga tanken att Mälardalens högskola av egen kraft ska kunna bli "universitet" inom en inte alltför lång framtid. Exempelvis har Björn von Sydow (s) som numera är styrelseordförande i Vetenskaprådet motionerat i riksdagen för att Södertörns Högskola skulle få universitetsstatus och uttalat att det inte måste vara stopp för all framtid på skapandet av nya universitet.

Sammanfattningsvis: Ett samgående med Örebro universitet kommer med stor sannolikhet *inte* att ge den önskade förstärkningen av forskningsanslaget med 100 miljoner kronor. Det är inte heller säkert att den ökning som kan komma till ett sammanslaget

---

¹⁵ Övriga 17 projekt är förlagda vid olika traditionella lärosäten.

lärosäte kommer att användas som förstärkning av forskningsresurserna i Eskilstuna/Västerås.

Fusion ingen framkomlig väg

Den övergripande slutsatsen är att en sammanslagning mellan MdH och ÖU *inte* på något påtagligt sätt kan väntas förbättra situationen jämfört med nuläget för högre utbildning och forskning i västra Mälardalen. Snarare ökar den risken för en urholkning av dagens resurser.

Det behövs därför en strategi för en fortsatt utveckling av utbildning och forskning vid en fristående Mälardalens högskola. Det finns idag flera öppningar för att utveckla en sådan. Som avslutning skisseras här några förutsättningar för detta.

En alternativ strategi

Utgångspunkter

Det är oklokt att försöka anpassa sig efter de signaler som man tror sig kunna läsa in i statsmakernas uttalanden och kortsiktiga handlingar. Istället måste utgångspunkten vara den roll som Mälardalens högskola kan och bör spela i det framtida utbildnings och forskningslandskapet – både lokalt, regional, nationellt och internationellt.

Lämpligen bör man då börja med dagens situation.

Mälardalens högskola är bland de mest framgångsrika av de nya lärosätena. Man är bland de största när det gäller studentantal. Man har varit framgångsrik i konkurrensen om vetenskapligt prövade forskningsbidrag¹⁶. Högskolan är dessutom, som redan nämnts, den enda vid sidan av de traditionella lärosätena som är med i strategiska forskningsstiftelsens fleråriga satsning på strategiska forskningscentra.

MdH är känd för att vara speciellt framstående även i flera andra avseenden. Här ska bara nämnas två: Mälardalens högskola utbildar flest entreprenörer i Sverige.¹⁷ Mälardalens högskola får beröm för ”effektiva funktionell samverkansmiljö med välutvecklad forskningsprofil och ett starkt upparbetat samarbete med näringslivet”¹⁸.

I denna situation borde strategien vara att undvika fasta bindningar, allianser eller sammanslagning med ett annat lärosäte och istället bygga vidare utifrån dagens förhållandevis starka ställning. Detta ska naturligtvis inte förhindra samarbete med andra lärosäten inom eller utom landet. Men utgångspunkten för samarbetet bör vara specifika projekt och områden och valet av samarbetspartner baseras på projektets inriktning.

---

¹⁶ Högskolan hade år 2005 35 miljoner kr i forskningsbidrag av den typ som Höskoleverket betecknar vetenskapligt prövade. Motsvarande summor för de nya universiteten var 41 miljoner för Karlstads universitet, 36 miljoner för Örebro, 24 miljoner för Mittuniversitetet och 19 miljoner för Växjö.

¹⁷ En procent av nytexaminerade jurister, ekonomer, personalvetare och systemvetare blir egna företagare i Sverige. Men från Mälardalens högskola är hela sex procent egen företagare ett år efter examen.

¹⁸ KK-stiftelsens pressinformation

Både lokal/regional och nationell/internationell roll

Verksamheten vid ett lärosäte av MdH:s storlek och utvecklingsnivå måste ha såväl en lokal och regional som en global (nationell och internationell) dimension. Det gäller både forskningen och utbildningen. Tidigare gjordes åtskillnad mellan universitet och högskolor. Universiteten skulle ha en nationell och internationell roll medan högskolorna i första hand skulle se till de lokala och regionala behoven av utbildning och forskning. Idag har många *högskolor* – inte minst Mälardalens högskola – visat att man mycket väl kan förena en regional/lokal roll med en nationell/internationell. Samtidigt ökar kraven på *universiteten* att ta ett större ansvar för utbildningsbehoven i den egna regionen.

Den regionala rollen

Det finns flera faktorer som talar för att den regionala uppgiften för universitet och högskolor kan komma att tillmätas en större betydelse. Det finns en utveckling mot skapandet av större regioner i Sverige. Ett första steg har tagits genom skapandet av Skåne-regionen och Västra Götalandsregionen. Sådana regioner kan på sikt få ett större ansvar än dagens län och landsting för den eftergymnasiala utbildningen och forskningen inom regionen.

Ansvarskommittén har nyligen föreslagit en förändrad regional indelning av landet. Man anser att det är nödvändigt att skapa större regioner än de nuvarande länen och tänker sig en indelning av landet i 6 – 9 *regionkommuner*. Den föreslagna reformen ska inte enbart lösa dagens problem utan ska framförallt ge förutsättningar att hantera de utmaningar man kan förutse på ett par tre decenniers sikt. Målet är att en ny indelning ska kunna genomföras redan vid årsskiftet 2010/2011.

Syftet med den föreslagna nya regionstrukturen är i första hand att få en ny organisation för sjukvård och regional infrastruktur och planering, men man pekar också på att de nya regionerna skulle kunna få ett vidgat regionalt utvecklingsuppdrag. Utredningen pekar på möjligheten att förstärka den regionala utvecklingspolitiken genom att uppgifter och resurser överförs till regionerna bl.a. när det gäller forskningspolitiken. Man talar vidare om att de nya regionkommunerna skulle kunna ge ett ”sammanhållet regionalt utbildningsuppdrag” till högskolan och andra anordnare av eftergymnasial utbildning med fokus på yrkesutbildningar. Detta uppdrag skulle komplettera det nationella uppdraget till högskolan. Uppdraget skulle kunna finansieras genom överföringar från de statliga anslagen till kvalificerad yrkesutbildning, till arbetsmarknadspolitik och till högskolan, och genom regionkommunens egna resurser. Överföringen skulle enligt utredningen kunna ha en omfattning på 5 – 15 miljarder kronor per år. Utredningen förväntar sig också att regionkommunerna ska avsätter egna resurser till regional forskning.

Det är klart att en reform med den inriktning som utredningen föreslår, om den genomförs, kommer att ställa nya krav på verksamheten vid Mälardalens högskola. Men det kommer också att ge nya möjligheter och utmaningar inför framtiden.

Det finns också en utveckling mot en breddning av den eftergymnasiala utbildningssektorn genom utbyggnaden av de kvalificerade yrkesutbildningarna. Här har den nuvarande regeringen markerat att man vill införa en yrkeshögskolesektor i Sverige.

Därmed kommer vi i Sverige att närma oss de strukturer som finns i många andra länder. Man kan jämföra med de finländska yrkeshögskolorna och tyska Fachhochschulen. Vi vet ännu inte vilken ambition och organisation som den svenska yrkeshögskolan kan få. Regeringen har just tillsatt en utredning. Men under alla förhållanden kommer etableringen av en yrkeshögskolesektor i Sverige att få betydelse för det regionala uppdraget för dagens universitet och högskolor.

Mälardalens högskola i en ny regional struktur

Hur kommer regionstrukturen att se ut i omgivningen av västra Mälardalen? Ansvarsutredningen ger inget klart besked, utan räknar med att indelningen ska värka fram genom en process under de närmaste åren. Man ger dock vissa riktlinjer. Och skisserar på tre lösningar för regionindelningen i Svealand. Gemensamt för dem alla är att Uppsala, Västmanlands och Södermanlands län antingen är en egen *Mälardalsregion* eller en del av en större region.¹⁹ Det finns två ”noder” för högre utbildning och forskning i dessa tre län. Det är universitetet i Uppsala och Mälardalens högskola. Högskolans profil kompletterar på ett utmärkt sätt det traditionella universitetet i Uppsala. Tillsammans kan de två lärosätena svara för en framgångsrik utbildnings- och forskningsmiljö i regionen. Självklart ska detta inte baseras på en över och underordning mellan de två lärosätena, utan på en samverkan mellan två självständiga lärosäten med delvis olika utbildnings- och forskningsprofil.

En framtida roll

Detta ger en bild av en Mälardalens högskola som även i framtiden är ett självständigt lärosäte med lokal förankring i Eskilstuna och Västerås med omgivning, som bedriver forskning och utbildning både i en lokal/regional och en nationell/internationell kontext, och som tillsammans med Uppsala universitet har ett speciellt ansvar för utbildning och forskning i Mälardalsregionen utanför Stockholm (d.v.s. nuvarande Uppsala, Södermanlands och Västmanlands län).

Sedan är det, menar jag, mindre viktigt om lärosätet på sikt kallas *Mälardalens högskola* eller *Mälardalens universitet*. I internationella sammanhang är, så vitt jag förstår, namnet *Mälardalen University* redan etablerat.

*

Tillägg (maj 2007)

Sedan ovanstående skrevs har data för år 2006 publicerats i Högskoleverkets NU-databas. Utvecklingen under perioden 2003 -2005 har i huvudsak fortsatt. Mellan år 2003 och 2006 har forskningsintäkterna för Mälardalens högskola ökat med 32 miljoner kronor. Det är den ökning med nära 30 procent. För Örebro universitet minskade under samma period intäkterna med tre procent. Ökningen av MdH:s intäkter är den procentuellt sett klart största bland alla

---

¹⁹ Däremot har Örebro län med sitt regionsjukhus och sitt universitet i två av de skisserade löningarna placerats i en annan region än Uppsala, Västmanlands och Södermanlands län

universitet och högskolor med vetenskapsområde. I absoluta tal är det den näst största. Bara Karolinska institutet redovisar en större ökning i kronor räknat.²⁰

Praktiskt taget hela ökningen för MdH och minskningen för ÖU beror på förändringar av det som i det tidigare har kallats ”övriga forskningsintäkter” d.v.s. de resurser som lärosätena och deras institutioner ”drar in” på egen hand. (Se också tabellen nedan).

Tabell: Mälardalens högskola och Örebro universitet: Intäkter för forskning. Procentuell förändring 2003 – 2006. (fast kostnadsläge)

	<i>Mälardalens högskola</i>	<i>Örebro universitet</i>
Basanslag för forskning och forskarutbildning	+ 1,5 %	+ 0,4 %
Övriga forskningsintäkter	+ 49,8 %	- 8,5 %
Totala forskningsintäkter	+ 28,7 %	- 3,2 %

Utredningen om den framtida resursfördelningen till universitet och högskolor ska föreslå ett system som är mera prestationsbaserat än det nuvarande. Mera konkret tänker man sig att hälften av det som här har kallats *basanslag för forskning och forskarutbildning* ska omprövas vart fjärde år. Omprövningen ska baseras bl.a. på ett antal indikatorer. En viktig sådan är storleken på det som vi här har kallat *övriga forskningsintäkter*. De senaste årens utveckling har resulterat i att MdH har nästan lika stora övriga forskningsintäkter som ÖU. Men som visats i det föregående har MdH mycket mindre basanslag än ÖU. Nästa steg bör därför bli att dessa skillnader kommer att minska. MdH kommer att få ett högre basanslag, medan ÖU riskerar att få mindre basanslag.

Tillägg (juli 2007)

1. Jag har blivit uppmärksam på att de 50 nya post-doc-tjänsterna vid Örebro universitet som nämns på sid 11 kommer att vara tidsbegränsade till fyra- eller fem år och inte till två år (vilket jag ursprungligen skrev). Jag beklagar detta misstag, men konstaterar samtidigt att förordnandetidens längd inte har någon betydelse för resonemanget i fjärde stycket på sidan 11. Det handlar ju om vad som kan inträffa om och när innehavarna av postdoc-tjänsterna ska tas in i den ordinarie organisationen vid Örebro universitet.
2. I maj meddelades att man övergivit planerna på en fusion mellan Örebro universitet och Mälardalens högskola. I stället är nu målet en lösare ”federation”. Det är väl än så länge oklart hur en sådan federation skulle kunna se ut. Jag menar dock att större delen av de argument och fakta som redovisas här är aktuella även i den nya situationen.

²⁰ Bland samtliga universitet och högskolorna med vetenskapsområde var den procentuella förändringen (i fast kostnadsläge) under perioden 2003 – 2006 följande MdH + 28,7 % Karolinska institutet +7,0 %, Högskolan i Jönköping + 4,5 %, Umeå universitet +0,9%, Luleå tekniska universitet och Sveriges lantbruksuniversitet + 0,2 %, och Stockholms universitet + 0,1 %. Övriga lärosäten redovisar en mindre eller större minskning av intäkterna för forskning under perioden.